
KRENCK, F. (dir.), *Droit de grève : actualité et questions choisies*, Bruxelles, Larcier, 2015, 138 p.

Een recensent wordt geacht te wachten tot een redactie hem/haar een exemplaar van een werk toestuurt. Toen ik op een zaterdag in de Brusselse boekhandel *Filigranes* verdwaalde, viel mijn oog echter op dit verslagboek ⁽¹⁾. Ik werd zo meegezogen in de verhalen dat ik het onmiddellijk moest "hebben".

De publicatie opent met een barokke en erudiete bijdrage van Filip Dorssemont. Volgens deze auteur is *het* probleem – kort samengevat – dat het stakingsrecht onder druk staat; de juristen-met-het-hart-op-de-juiste-plaats hebben zich teruggetrokken in een intellectuele donjon (*sic*) van waaruit zij weerwerk (kunnen) bieden. Dorssemont begint met een historische schets van de queeste naar het stakingsrecht (1831-1981), gevolgd door een korte reflectie over de Reactie: "Les employeurs à la recherche de restrictions (1987-2005)". Onder de titel "Le retrait dans le donjon" wordt vervolgens een overzicht gegeven van het internationale normenapparaat waarmee de aanvallen van de werkgevers op het stakingsrecht gepareerd kunnen worden. Wie daarna enige hoop zou koesteren, krijgt tot slot nog enkele pessimistische beschouwingen op zijn bord. *Laval, Viking, say no more*.

De bijdrage van Jean-François Neven is een vervolg op zijn artikel in dit tijdschrift: "Les piquets de grève, la procédure sur requête unilatérale et les pouvoirs du juge des référés après la décision du Comité européen des droits sociaux du 13 septembre 2011" ⁽²⁾. Voor de niet-stakingwatchers schets ik even kort de problematiek die hij behandelt. Het *Comité européen des droits sociaux* heeft België "veroordeeld" voor de wijze waarop de rechter kan interveniëren in collectieve conflicten. Neven onderzoekt wat er na deze reprimande is gebeurd. In één woord: "Niets". De Belgische regering die op andere vlakken allerhande tekortkomingen van het Belgische sociaal recht meent te moeten remediëren ⁽³⁾, hult zich – wat dit item betreft – in het grootste stilzwijgen. Daarenboven blijkt de rechtsleer niet op één lijn te zitten en reageert ook de rechtspraak verdeeld.

Pierre Joassart stelt de retorische vraag of België een minimale dienstverlening kent. Hierbij worden de regelingen uit de publieke sector opgesomd en uiteraard wijdt hij ook een aantal beschouwingen aan de Prestatiewet. Het besluit is dat we, in weerwil van wat sommige politici beweren, al vertrouwd zijn met bepaalde vormen van minimale dienstverlening (of iets dat daar sterk op lijkt).

Ivan Ficher en Christine Guillain bespreken een zeer heikel punt, namelijk het evenwicht tussen het recht op collectieve actie van penitentiare ambtenaren versus de rechten van gedetineerden. België krijgt op internationale fora regelmatig een veeg uit de pan omdat we onze gedetineerden tijdens een collectieve actie van hun bewakers vaak niet op een ordentelijke manier behandelen. Dit is een zeer welkome bijdrage, al was het maar omdat over dit aspect nauwelijks werd/wordt gereflecteerd.

(1) Studiedag van 5 maart 2015 van de *Jeune barreau de Bruxelles*.

(2) *TSR* 2012, 389-428.

(3) Deze uitspraak is volledig voor mijn rekening.

In de laatste bijdrage haalt Sébastien Van Droogenbroeck een communautair aspect aan. Wie kan/mag het stakingsrecht beperken in een federale staat? Kan men in Vlaanderen een minimale dienstverlening opleggen aan de chauffeurs van *de Lijn* en in Wallonië/Brussel niet aan deze van TEC/STIB? Hoe kan men dat buiten onze landsgrenzen verkopen?

Dit verzamelwerk is een van de weinige juridische publicaties die mij de laatste tijd enige intellectuele genoegdoening hebben verschaft. Ik heb wel enkele fundamentele bedenkingen.

In eerste instantie vraag ik me af of de donjon niet te veel een ivoren toren is. Sommige auteurs beschouwen het internationale recht als een heilsleer. Biedt dit soelaas? Neven legt de vinger op de wonde als hij stelt dat België weliswaar werd veroordeeld, maar dat zowel de regering als een deel van de magistratuur zich daar geen moer van aantrekt. Waar zijn de blauwhelmen? *Secundo*: sommige rechtbanken oordelen dat "peer pressure" moet kunnen. Fellow-travellers uit vakbondskringen zien hierin het bewijs dat de rechter niet bevoegd is bij collectieve conflicten. Mooi niet! Toegegeven, de rechterlijke macht moet zich niet moeien als er onder het scanderen van "Wij zijn verzuurd" door de stakingspost Napoleon-bonbons worden uitgedeeld; wanneer er echter balaclava's en baseballbats opduiken... En dan is er nog één puntje. Wie het boek wil, moet 55 euro ophoesten voor nog geen 150 bladzijden. Voor mij is het zijn prijs dubbel en dik waard, maar misschien is dit toch wel wat veel voor een publicatie waarvan sommige bijdragen met lichtrode inkt zijn geschreven.

Patrick HUMBLET,
Gewoon hoogleraar UGent

LENAERTS, H.F. en WOUTERS, O., *Sociale Verkiezingen 2012. Overzicht van rechtspraak*, Bibliotheek Sociaal Recht nr. 23, Gent, Larcier, 2015, 130 p.

In de reeks Bibliotheek Sociaal Recht Larcier publiceerden H.F. Lenaerts en O. Wouters hun vierjaarlijks rechtspraakoverzicht over de sociale verkiezingen. De overzichten betreffen de rechtspraak van de verkiezingsronde 2012 en ze lezen als een vervolghverhaal met de besprekingen van de voorgaande verkiezingen. De lezer wordt herhaaldelijk verwezen naar de standpunten die de auteurs in hun vorige bijdragen innamen.

De auteurs laten hun overzicht voorafgaan door interessant cijfermateriaal van de FOD WASO over het aantal procedures. Ze geven ook een overzicht van de aanpassing van het wetgevend kader en de wijzigingen m.b.t. de verkiezingen 2012. De auteurs, die hun bijdrage afsloten op 1 mei 2015, konden daarbij geen rekening houden met de later gepubliceerde wet van 2 juni 2015^{(1), (2)} die niettemin voor de verkiezingen 2016 weinig substantieel nieuwe regels bevat. Wel werden in deze wet alle relevante bepalingen in de wet van 4 december 2007 samengebracht. Zodoende wordt de wet van 4 december 2007 tot regeling van de gerechtelijke beroepen opgeheven, samen met het KB van 12 september 2011 tot vaststelling van de berekeningswijze

(1) BS 22 juni 2015.

(2) Ze verwijzen wel naar het voorontwerp zoals het in de ministerraad van 27 februari 2015 werd voorgelegd.

van het gemiddelde van de uitzendkrachten die door een gebruiker worden tewerkgesteld en het KB van 15 februari 2012 betreffende het model van de stembiljetten in de beschutte en de sociale werkplaatsen. De web-applicatie van de FOD WASO krijgt een wettelijke basis en de vertrouwenspersoon kan zich juist als de preventieadviseur geen kandidaat stellen.

De auteurs hebben hun rechtspraakoverzicht logisch ingedeeld en ze hebben een gedeelte van de procedurele twistpunten verwerkt in het overzicht zelf, waarbij enkele resterende aandachtspunten in een laatste hoofdstuk VI worden aangestipt.

Hoofdstuk I omschrijft het begrip 'onderneming' als de technische bedrijfseenheid en staat stil bij wie de sociale verkiezingen moet organiseren, het aantal werknemers en de vraag in hoeverre rekening moet gehouden worden met uitzendkrachten. Voor de afbakening van de technische bedrijfseenheid op basis van de economische en vooral sociale criteria geldt een dynamische benadering. Bij een overgang van onderneming conform de Cao 32*bis* daarentegen bevriest de wetgever de situatie gedurende de verkiezingsperiode. Aan de hand van de verzamelde rechtspraak wordt een helder overzicht gegeven i.v.m. de toepassing van het weerlegbaar vermoeden. Dit komt ten goede aan de werknemer en de vakorganisaties omwille van de moeilijke bewijslast die op hen rust. Als eisende partij dienen ze zelf bewijskrachtige gegevens aan te brengen, terwijl deze dikwijls in handen van de werkgevers zijn. Dit blijft zo voor de elementen van het vermoeden, maar eens daaraan voldaan, verschuift de bewijslast. Ook m.b.t. andere onderdelen heeft de rechtspraak de moeilijke bewijslast van werknemers en vakbonden onderkend door de aandacht te vestigen op de samenwerkingsplicht tussen partijen. Dit neemt niet weg dat werknemers en hun organisaties zich moeten voorbereiden en aandacht moeten bewaren voor het bewijs, waarbij ze dikwijls te gemakkelijk van evidenties willen uitgaan. Het rechtspraakoverzicht scherpt aan dat vele vorderingen op evaluatie van de concrete omstandigheden berusten en dat bij gebreke aan feitenmateriaal de door de vakorganisaties gevraagde aanpassingen niet kunnen worden toegekend.

De auteurs slagen erin om door de aangeboden rechtspraak enerzijds een overzicht te geven van de beginselen, maar anderzijds te wijzen op de casuïstiek die samenhangt met de situatie op het terrein. Juist, zoals bij hun vorige overzichten, geven ze een ruim inzicht in de motivering van de rechters, waarbij opvalt met hoeveel kennis en zorg de diverse situaties beoordeeld werden. Dit, ondanks het snelrecht dat de arbeidsrechters in meerdere dossiers tegelijk binnen een strikte kalender moesten vormgeven.

In hoofdstuk II worden op eenzelfde wijze de functies van leidinggevenden en kaderleden besproken, met aandacht voor het onderscheid tussen de opgave van de functies met indicatieve naamaanduiding enerzijds en de concrete invulling van de functies zelf anderzijds. Vooral voor de leidinggevenden vergt de feitelijke invulling van de twee niveaus een zorgvuldige afweging.

Hoofdstuk III behandelt de aanplakking op dag X. Voor herkwalificatie is binnen het strikte kader van het socialeverkiezingscontentieux geen plaats. Anderzijds wordt uitvoerig stilgestaan bij de gevolgen van de cassatierechtspraak van 30 maart 2009 i.v.m. het in aanmerking nemen van de uitzendkrachten voor het aantal mandaten

en de vraag of deze werknemers dan ook moeten meetellen voor de verdeling van de mandaten. Het Hof van Cassatie oordeelde in het arrest van 15 april 2013⁽³⁾ dat dit niet hoeft.

Hoofdstuk IV handelt over de kandidaturen met ruime aandacht voor de disparate rechtspraak rond de abusieve kandidaturen in de occulte periode. Nochtans hangen de verschillende beoordelingen ook meestal af van de feitelijke reden en de doelstelling van de kandidatuur.

Een curiosum is een uitspraak van de arbeidsrechtbank van Bergen (afd. La Louvière) van 27 april 2012 die oordeelde dat bijnamen in de zin van 'Tarzan', 'Boule' en 'Chicken' mee op het stembiljet moeten worden vermeld omdat de wet bepaalt dat men bijkomend met zijn 'gebruikelijke voornaam' mag worden aangeduid.

Hoofdstuk V behandelt de beroepen tegen de verkiezingsresultaten. Hier is de hamvraag of bepaalde onregelmatigheden in werkelijkheid een invloed kunnen hebben gehad op de uitslag van de verkiezingsresultaten.

Ten slotte behandelt hoofdstuk VI enkele procedurele aspecten, zoals het openbare-ordekarakter met de vraag of akkoorden en afstanden mogelijk zijn, het belang om een vordering in te stellen, de jurisdictionele immuniteit van buitenlandse staten voor hun ambassades, vergissingen bij de inleiding, de niet-noodzakelijkheid van een attest van woonst en de opportuniteit van een dwangsom. Geëindigd wordt met wat gemeenzaam genoemd wordt 'het proces in het proces' of 'de gerechtskosten', die sinds de wet van 21 april 2007 de moeite van een discussie waard geworden zijn. De vakorganisaties worden door de wetgever als motor van de procedures aangewezen, en ze vroegen zich af of in het kader van sociale democratie de rechtsplegingsvergoeding niet tot het minimum beperkt kon worden. De arbeidsrechtbanken antwoordden ontkennend. De arbeidsrechtbank van Antwerpen ging in het vonnis van 6 februari 2012 evenmin over tot het omslaan van de gerechtskosten bij een gedeeltelijke grondverklaring. Hij verwees daarbij op basis van de cassatiearresten van 25 juni 1992⁽⁴⁾ en 18 oktober 1985⁽⁵⁾ naar het feit dat geen eis en tegeneis werd gesteld.

Kort voor dit vonnis had het Hof van Cassatie in een arrest van 19 januari 2012 echter beslist dat voor de toepassing van artikel 1017, vierde lid van het Gerechtelijk Wetboek niet vereist is dat de partijen wederzijdse vorderingen hebben ingesteld⁽⁶⁾; het volstaat dat de partijen omtrent enig geschilpunt over en weer in het ongelijk zijn gesteld⁽⁷⁾.

(3) Cass. 15 april 2013, *JTT* 2013, 435.

(4) Cass. 25 juni 1992, *Arr.Cass.* 1991-92, 1033.

(5) Cass. 18 oktober 1985, *Arr.Cass.* 1985-86, 228.

(6) Cass. 19 januari 2012, *RABG* 2012, 744; *P&B* 2012, 86.

(7) Cass. 23 november 2012, *RABG* 2013, , 336, concl. D. Thijs; *P&B* 2013, 20; cf. H. ULRICHTS, "Rechtsplegingsvergoeding: art. 1017 Ger.W. leidt tot divergente interpretaties", *RW* 2012-13, 362.

HUMBLET, P. en VANTHOURNOUT, J. (eds.), *De sociale verkiezingen uitgewezen*, Mortsel, Intersentia, 2015, 286 p.

Dit boek is een verslagboek van een studiedag in een reeks, waarbij reeds voor de derde maal de sociale verkiezingen worden geanalyseerd. Het boek beperkt zich niet tot een rechtspraakoverzicht, maar licht ook de regelgeving zelf toe.

De editors wijzen er in het woord vooraf op dat bij de volgende legislatuur de wetgeving vermoedelijk ingrijpend zal veranderen, omdat dan het onderscheid arbeidersbedienden uit de wetgeving moet worden weggewist. De minister van Werk kondigde dit inderdaad aan in het commissieverslag⁽¹⁾ bij de bespreking van de wet van 2 juni 2015.

Naast de gebruikelijke auteurs hebben de editors een beroep gedaan op professor Leonard Verburg, die de Nederlandse wetgeving toelicht. Op basis daarvan opperen de editors enkele interessante vragen met het oog op een hervorming van het overlegapparaat.

In zijn bijdrage legt directeur-generaal Algemene Directie Individuele Arbeidsbetrekkingen FOD WASO, Michel De Gols, uit hoe men met de wet van 2 juni 2015 het verkiezingsprocedé heeft willen vereenvoudigen door standaardisering en digitalisering. Er zijn verplicht te gebruiken standaardformulieren voor werkgevers, vakorganisaties, kaderorganisatie en huislijsten. Deze kunnen via een door de FOD WASO ontworpen applicatie worden gedownload, samen met de door te geven statistische informatie. Ook de kandidatenlijsten kunnen elektronisch worden neergelegd op de FOD WASO, wat heel wat discussie over het tijdstip van neerlegging en de juistheid van de lijst kan uitsluiten. Ten slotte wordt ook in de mogelijkheid van elektronisch stemmen op het bedrijf voorzien.

Jan Vanthournout en André Leurs houden reeds drie sociale verkiezingen op rij de rechtspraak bij en ze beschikken daardoor over een indrukwekkende databank.

Logischerwijze baseren ze zich op de structuur van de wet en de items die in de verschillende fases van de verkiezingskalender aan de orde komen.

Ze vangen aan met een eerste hoofdstuk over de rechtsbronnen en ze bespreken dan wie sociale verkiezingen moeten organiseren; ze besteden daarbij aandacht aan de onderneming als technische bedrijfseenheid, het vermoeden, de gewoonlijke gemiddelde tewerkstelling en het begrip werknemer. Het derde hoofdstuk behandelt de kaderleden, het vierde het leidinggevend personeel en het vijfde de kandidaten. Verder voegen ze op het einde een zesde en zevende hoofdstuk in, waarbij ze de procedure en de kiesverrichtingen bespreken.

In hun laatste hoofdstuk 8 geven Vanthournout, Leurs en Jacxsens cijfermateriaal over het aantal geschillen per (oud) arrondissement, het voorwerp van deze geschillen, de uitsplitsing per taalrol, de beperkte slaagkans van een betwisting van een kandidatuur wegens rechtsmisbruik, de opsplitsing per partij, waardoor men kan zien welke

(1) *Parl.St. Kamer 2014-15, DOC 54 1048/003, 15.*

vakorganisatie vooral betwistingen voert, en de geschillen per overlegorgaan. Tot slot geven ze een persoonlijke eindbeschouwing.

Drie sociale verkiezingen geven een massa aan rechtspraak. De casuïstische weergave heeft het gevaar dat men door de bomen het bos niet meer ziet, maar de auteurs vermijden dit euvel door bij twistpunten telkens hun eigen mening als slotbeschouwing te geven. Wel zijn er enkele herhalingen doordat bepaalde discussiepunten in de verschillende fases van de sociale verkiezingen weerkeren.

Vervolgens bespreken de advocaten Herman Buysens en Tony Van de Calseyde de procedurele knelpunten. Ze spiegelen de specifieke procedureregels van de wet van 2 juni 2015 aan de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek. De inleiding van de zaak bij verzoekschrift, zoals bepaald in de Verkiezingswet, doet de vraag rijzen in hoeverre de vermeldingen van artikel 1034*ter Ger.W.* moeten worden nageleefd en of er telkens getuigschriften van woonst nodig zijn.

Het openbareordekarakter van de socialeverkiezingswetgeving doet de vraag rijzen welke houding de rechter moet aannemen tegenover akkoorden van partijen. De auteurs bespreken de akkoordvonnissen, de mogelijkheid van de rechter om bij akkoord de vordering gegrond te verklaren of de betwisting zonder voorwerp te verklaren. Ook de afstand van geding en de afstand van vordering worden besproken. Telkens wijzen ze op de verschillende uitspraken, maar op kritische wijze wordt standpunt ingenomen met soms een terugkoppeling naar de vorige bijdragen over de eerdere verkiezingen, of naar de standpunten van andere auteurs.

Een rechter kan niet buiten het gevraagde beslissen; wanneer een rechter een bepaalde entiteit niet weerhoudt als deel van een technische bedrijfseenheid, kan hij niet automatisch een realistischer indeling maken, wanneer dit niet wordt gevraagd; daarom is een juiste formulering van de vordering van belang, ook omdat een wijziging op grond van artikel 807 *Ger.W.* eveneens afhankelijk is van het oorspronkelijk gevraagde.

Zo ook speelt het belang van de eisende partij een rol, bijvoorbeeld bij betwisting van de verkiezingsuitslag door een vakorganisatie, terwijl de aangedragen argumenten niet tot een andere zetelverdeling kunnen leiden of wanneer men beroep aantekent zonder eerst de interne bezwaarprocedure uit te putten.

Typisch aan het contentieux inzake de sociale verkiezingen is de notie 'betrokken partij'. Wat dit inhoudt, wordt in de wetgeving niet gepreciseerd, zodat dit nieuwe begrip in de rechtspraak tot nogal wat uiteenlopende standpunten leidt. Het cassatiearrest van 27 oktober 2008 blijft vragen doen rijzen ⁽²⁾.

Het socialeverkiezingscontentieux volgt een strikte kalender met vaste termijnen; men moet dus op het juiste ogenblik de juiste vordering stellen. Ook rond de territoriale bevoegdheid en de beoordelingsbevoegdheid van de arbeidsgerechten rijzen soms betwistingen. Beroep is meestal onmogelijk. Ten slotte komen de samenhang

(2) Zie hierover mijn standpunt in mijn bespreking van H.F. LENAERTS, J.Y. VERSLYPE en O. WOUTERS, *Sociale verkiezingen 2008. Overzicht van rechtspraak*, Bibliotheek Sociaal Recht Larcier, nr. 17, Gent, 2011, 160 p. in *TSR* 2011, afl. 4, 508-509.

tussen verschillende procedures, de dwangsom en de discussies over de rechtsplegingsvergoeding aan bod.

Zoals reeds aangehaald, sluit het boek af met een vergelijking met de Nederlandse situatie door prof. Leonard Verburg.

Een lovende slotbeschouwing over beide werken

Lenaerts en Wouters hebben een rechtspraakoverzicht van de voorbije verkiezingsperiode gemaakt, waarbij ze via citaten uit vonnissen meteen een overzicht geven van de geldende regelgeving. Ze gaan de knelpunten niet uit de weg.

De 'sociale verkiezingen uitgeplozen,' onder redactie van Humblet en Vanthournout, is ruimer en wil een volledig overzicht geven, waarbij in het rechtspraakoverzicht van Vanthournout, Leurs en Jacxsens ook uitspraken van de voorgaande verkiezingen aan bod komen.

Drie sociale verkiezingen geven een massa aan rechtspraak. Elk voordeel heeft zijn nadeel. Het is niet gemakkelijk in deze overvloed synthese te brengen.

Rechtspraak berust steeds voor een deel op casuïstiek, zeker bij open normen. Het weergeven van verschillende standpunten verfijnt de benadering en doet nadenken. Pleiters zullen eruit halen wat hen het beste past; rechters doen er goed aan de selectie open te trekken. Daarvoor bieden beide werken een meerwaarde.

Het legislatuuroverzicht van Lenaerts en Wouters bevestigt overigens volkomen de eindconclusie van Vanthournout, Leurs en Jacxsens dat bij elke verkiezing de rechtspraak naar een bepaalde visie toe evolueert.

Rechtspraak en rechtsleer zijn rechtsbronnen. In een rechtspraakoverzicht komen beide samen. De auteurs hebben een mooi palet aangeboden, waarbij ze de specificiteit en de autonomie van het sociaal recht illustreren. De sociale verkiezingen zijn immers het knooppunt van sociale democratie. Ze zijn het vertrekpunt voor de betrokkenheid van de werknemersgroep bij hun onderneming, bezien als technische bedrijfseenheid. Een invulling van de rechtsbegrippen, zo nauw mogelijk bij de realiteit, is de leidraad. De arbeidsgerechten geven uiting aan hun betrokkenheid bij het sociale veld en de auteurs tonen aan dat er een gemeenschappelijke draad kan gevonden worden in de kwaliteitsvolle uitspraken. Ze dragen door hun overzichten bij tot het nadenken over een daadwerkelijke sociale democratie en op die manier dragen ze hun steentje bij tot de eenheid van rechtspraak.

Het werk van de auteurs zit erop; het werk van de gebruikers kan beginnen.

Lieven LENAERTS,
Kamervoorzitter arbeidshof Brussel

PATERNOSTRE, B., m.m.v. DAVAGLE, M., *Droit collectif du travail. Tome 2 – Les instruments de la concertation sociale: la convention collective de travail et le règlement de travail*, Limal, Anthemis, 2015, 332 p.

In 2011 verscheen het eerste deel van *Droit collectif du travail*. Daar waar de vorige versie werd geschreven door Michel Davagle met Baudouin Paternostre als *sidekick*, werd in dit vervolgwerk de volgorde van de auteurs omgedraaid. Qua concept/filosofie is er in de sequel evenwel niets gewijzigd. En ook nu spat het enthousiasme van de pagina's af. De auteurs hebben er duidelijk zin in (gehad).

Het leeuwendeel van dit boek gaat over de collectieve arbeidsovereenkomst. In 22 hoofdstukken en ongeveer 220 bladzijden wordt de Cao-wet voorzien van commentaar. Petje af voor iemand die een dergelijk titanenwerk aandurft. En precies daar knelt het schoentje. Om het werk beheersbaar te houden, moesten de auteurs met de handrem op schrijven. Dat heeft tot gevolg dat de lezer wel een goed beeld krijgt, maar dat de studie niet volledig/exhaustief is.

In het tweede deel (een tachtigtal pagina's) wordt het arbeidsreglement onder de loep genomen. Ook in dat deel had het voor mij allemaal wat meer mogen zijn, wat minder vlak.

Om te eindigen met het begin: ik ben het roerend oneens met de inleider, Michel Dumont, erevoorzitter van het arbeidshof te Luik. Deze eminente magistraat stelt in zijn woord vooraf: "Comme je ne vois pas de raison de refondre cette loi (= Cao-wet) et donc de légiférer pour la remplacer, elle est par conséquent bien partie pour être centenaire..." Sta me toe dit te betwijfelen. Ik voorspel de ondergang of minstens de bijsturing van de wet van 5 december 1968. Zijn cao's immers geen gruwel in de ogen van de Europese vrijemarktjongens? Zullen dergelijke kartelafspraken tussen vakbonden en werkgeversorganisaties die ook niet-leden kunnen binden op termijn niet door de EU-junta aan banden worden gelegd?

Ik heb de vorige versie ook gerecenseerd. Met de knip-en-plakfunctie kan ik mijn toenmalige eendoordeel recyclen: "Ik zal het boek zeker nog consulteren en kijk uit naar het vervolg." In dat vervolg zullen overdracht van onderneming en collectieve conflicten aan bod komen. Vooral naar dit laatste thema kijk ik reikhalzend uit.

Patrick Humblet,
Gewoon hoogleraar UGent

VAN GYES, G. en DE SPIEGELAERE, S. (eds.), *De onderneming is van ons allemaal. De Belgische werknemersinspraak innoveren*, Leuven, Acco, 2015, 239 p.

Op 23 en 24 april 2015 werd het statutaire congres van het ACV gehouden. Het centrale thema was "zeggenschap" in een politiek landschap waarin inspraak van werknemers geen vanzelfsprekendheid meer is (*sic*). Het HIVA werd ingeschakeld om grondstof te bieden voor de congresteksten met het voorliggende boek als resultaat. In drie delen en 14 artikelen wordt gereflecteerd over werknemersparticipatie.

Deel 1 geeft een stand van zaken. De auteurs zijn meer dan volledig. Wie zoals Guy Van Gyes zijn verhaal lardeert met een figuur als Julien Weiler, de vader van de sociale dialoog, heeft zijn huiswerk gemaakt. Respect. De conclusie van dit eerste artikel is dat in België werd geopteerd voor een *constructief en waakzaam syndicalisme*. Daarna wordt onderzocht wat dit inhoudt op bedrijfsvlak.

Het tweede deel "Fundamentele ankerpunten van de vernieuwing" getuigt van een zekere naïviteit. Zo wordt er een pleidooi gehouden voor een "duurzaam" ondernemingsmodel (hoofdstuk 4) en wordt er een lans gebroken voor de herwaardering van de Rijnlandse principes en dus voor het weren van de Angelsaksische modellen/invloeden (hoofdstuk 5). In het zesde hoofdstuk wordt de spanning tussen het mondiaal gefinancierde kapitalisme (*sic*) en de ondernemingsdemocratie tegen het licht gehouden. Hierbij wordt het temmen van de financiële markten, het reguleren van banken, het verminderen van de macht van de multinationals en een betere controle van het internationaal kapitaalverkeer als recept voorgeschreven. *Dream on*.

In deel 3 worden instrumenten voor vernieuwing aangereikt. Guy Van Gyes en Stan De Spiegelaere zien directe participatie als een mogelijke winwin(win)situatie (hoofdstuk 7). Vervolgens komt (het ontbreken van) de inspraak in kmo's aan bod. Hier ben ik niet helemaal aan mijn trekken gekomen. Het ligt voor de hand dat een UNIZO-enquête uitwijst dat de leden vooral tegen zijn en dat ACV'ers massaal ijveren voor micro-personeelsvertegenwoordigingen. Een echte strategie om deze status quo te doorbreken, heb ik echter niet teruggevonden.

De titel van de bijdrage van Valeria Pulignano (hoofdstuk 9) "Problemen en uitdagingen van de EOR: meer mislukkingen dan successen?" heeft als teneur dat – hoewel de EOR zijn nut heeft – het efficiënter kan. In het tiende hoofdstuk plaatsen Stan De Spiegelaere en Guy Van Gyes vraagtekens bij het medebeheer. "Medezeggenschap zal de vakbond, de werknemers en de werkgevers niet naar de hemel sturen, noch naar de hel", besluiten zij. Zit de huisideologie van het ACV in het purgatorium?

Daarna volgen nog hoofdstukken over coöperaties (hoofdstuk 11), werknemersparticipatie in industriële innovatie (hoofdstuk 12), duurzaamheidstransities en werknemersinspraak (hoofdstuk 13) en tot slot beschouwingen over de diversiteit in de vakbond: jongeren en vrouwen.

Dit boek bevat kwalitatief hoogstaande bijdragen die iedereen die met werknemersparticipatie bezig is (ongeacht zijn/haar discipline), zullen boeien. De enige bedenking die ik mij bij het lezen heb gemaakt, is dat het vaak iets te veel analyse biedt en te weinig creatieve praktische oplossingen. Dan maar naar de congresstukken gesurft ⁽¹⁾.

De definitieve krachtlijnen van het congres zijn geformuleerd in de vorm van een 80 puntenplan. Voor een stuk gaat het om doelen die de organisatie zichzelf oplegt. Daarnaast wordt een aantal verzuchtingen geformuleerd die met politieke hulp gerealiseerd moeten worden, zo bijvoorbeeld:

- betere bescherming van de personeelsvertegenwoordigers (punten 10 en 11);
- meer aandacht voor de kaderleden in het zeggenschapsmodel (punt 18);

(1) www.acv-online.be/acv-online/het-acv/acv-congres-2015/militanten-zeg-nu-zelf/interviews.html.

- uitbreiding van de zeggenschap tot werknemers van de onderaannemers (punt 34);
- verzet tegen het invoeren van minimale dienstverlening (punt 78);
- enz.

Werkgevers opgelet! De professionalisering van de collectieve actie wordt aangekondigd (punten 71 e.v.). Er zal een netwerkstructuur op poten worden gezet die een adequaat tegenwicht moet bieden voor de interventie van de rechter in collectieve conflicten.

Even terug naar het boek. Het woord vooraf van Marc Leemans en Marie-Hélène Ska is geschreven in een hoerastemming. Maar is dat wel terecht? In eerste instantie zal het niet makkelijk zijn om de voorgestelde doelstellingen te realiseren, temeer omdat de organisatie nog nauwelijks politieke geallieerden van betekenis heeft. In tegenstelling tot de voorbije decennia is de christendemocratische minister van Werk zelfs niet meer van ACV-signatuur. Bovendien hebben twee regeringspartijen (MR en vooral NV-A) een agenda die zeer anti-vakbond is. Als bv. de uitbetaling van de werkloosheidsuitkeringen genationaliseerd wordt, zal dit de organisatie leden en inkomsten kosten. En tot slot is er nog het "*entrisme à drapeaux déployés*" van de PVDA. Zal dat de vakorganisatie op termijn niet zuur opbreken?

ACV: *ad multos annos*.

Patrick HUMBLET,
Gewoon hoogleraar UGent

JANVIER, R. (ed.), *Le droit social de la fonction publique, Bruxelles, la Charte, 2015, 341 p.*

Dit boek vormt de neerslag van de Franqui-leerstoel die professor Janvier bekleedde in 2014 aan de Facultés Universitaires Notre Dame de la Paix de Namur. Zij verzorgde daar vijf colleges. De promotor van Ria Janvier was haar collega Valérie Flohimont, die in een zeer mooi voorwoord de verdiende en terechte keuze voor Ria Janvier motiveert. Haar pionierswerk in het recht van het overheidspersoneel verdient alle waardering. Daarom is de keuze om haar uit te nodigen om een Franqui-leerstoel te bekleden een geschikte hommage aan deze *Grande Dame*.

Het boek schetst tevens nog maar eens de unieke combinatie van de academische en pragmatische benadering die Ria Janvier (en haar medewerkers) zo eigen is. Elk van de tijdens de colleges behandelde onderwerpen kreeg een hoofdstuk (een "leçon" genoemd) in het boek. Het betreft de vijf volgende onderwerpen, die na een inleidend hoofdstuk (1) worden behandeld: de uniformiteit, de billijkheid en het humanresourcesmanagement (2), de arbeidsgeschiedschetscircuits in de publieke sector (3), de ambtenarenpensioenen (4) en de collectieve arbeidsverhoudingen in de publieke sector (5).

Het eerste hoofdstuk, dat Ria Janvier alleen schreef, schetst in een notendop de problemen die in de latere hoofdstukken worden besproken. Het confronteert de lezer nogmaals met het algemene kader van deze specifieke elementen.

Het tweede hoofdstuk betreft de groei naar een uniform statuut voor contractanten en statutairen in de toekomst. De reden is reeds frequent aangehaald door Ria Janvier, met name de toename van het aantal arbeidscontractanten in de publieke sector. De focus van Ria Janvier, Inger De Wilde en Sophie Aerts (haar twee onderzoeksters) ligt op de lokale besturen en het onderscheid in autonomie dat in de verschillende gewesten bestaat. Het is heel nuttig om deze vaststellingen te lezen omdat er te weinig intern rechtsvergelijkend onderzoek bestaat over dit onderwerp. Vooral de analyse van de rol van de omzendbrief in het Waals Gewest (die een soort richtlijnen-Kelchtermans wordt genoemd) is daarbij interessant omdat daarmee de inperking van de oorspronkelijke lokale autonomie wordt onderstreept. Het verdere onderzoek stipt de mogelijkheden aan die voornamelijk in het Vlaams Gewest zijn geopend om de contractanten ook een volwaardiger "statuut" te geven in de lokale publieke sector. Bovendien wordt de situatie bij de Vlaamse lokale besturen telkens vergeleken met het federaal openbaar ambt (dat traditioneler is) en met de regeling voor de lokale besturen in het Waals Gewest. Het pijnpunt of de achilleshiel inzake de sociale bescherming wordt daarbij niet uit de weg gegaan.

In het derde hoofdstuk analyseren Ria Janvier en Sophie Aerts de arbeidsongeschiktheidscircuits in de publieke sector. Zij beschrijven dit terecht als een doolhof omdat de regeling voor contractuele personeelsleden en voor de statutaire personeelsleden sterk verschilt. Voor de statutaire personeelsleden wordt een dergelijke regeling immers in beginsel opgenomen in hun statuut terwijl de arbeidscontractanten onder de "gemeenrechtelijke" regeling ressorteren. Dit leidt tot frappante verschillen voor de personeelsleden in geval van ziekte (zoals het bestaan van beschikbaarheid wegens ziekte voor statutaire personeelsleden dat niet bestaat voor arbeidscontractanten en de mogelijkheid tot het opnemen van verminderde prestaties wegens ziekte voor statutaire personeelsleden). De verschillen zitten zeer diep verankerd in de regelgeving en zullen daarom dus moeilijk kunnen worden weggewerkt, maar dit leidt tot een zeer interessante "banale of visionaire" conclusie die de lezer zeker eens moet doornemen.

Ria Janvier besteedt in het vierde hoofdstuk aandacht aan de pensioenregeling. Ze leidt het hoofdstuk in met een belangrijk historisch overzicht van de pensioenregeling voor de statutaire personeelsleden, waarna ze gedetailleerd uiteenzet welke verscheidene systemen voor statutaire (en ook contractuele) personeelsleden er bestaan. Dit overzicht is een echte verrijking voor de Belgische rechtsleer omdat de specifieke regelgeving inzake het vervroegd pensioen wegens ziekte dan wel de regeling bij scheiding nooit eerder zo mooi in kaart zijn gebracht. Ten slotte boort ze het probleem van de (on)betaalbaarheid van de huidige pensioenregeling aan, waarbij de haalbaarheid van een hervorming wordt geanalyseerd. Het hoeft geen betoog dat dit debat nog niet ten einde is, maar als lid van de Pensioencommissie is het duidelijk dat Ria Janvier met haar expertise meer dan een steentje kan bijdragen.

In het laatste hoofdstuk, dat ze samen met Inger De Wilde en Patrick Humblet schreef, wordt een onderwerp besproken dat vaak als een van de meest blokkerende regelingen in de publieke sector wordt beschouwd. De collectieve arbeidsverhoudingen

in de publieke sector zijn immers nog steeds specifiek omdat onderhandelingen en overleg niet leiden tot bindende collectieve arbeidsovereenkomsten. Bovendien zijn er ook geen sociale verkiezingen. De auteurs zetten hun eerdere zoektocht naar een model waarbij wel volwaardige cao's kunnen worden gesloten, voort. Zij zoeken naar de meest geschikte oplossing, waarbij ook de moeilijke verhouding met stakingsrecht in de publieke sector niet wordt gemedend. De uitoefening van dat stakingsrecht is immers recent door de Raad van State nog eens bijzonder geïnterpreteerd. Uiteindelijk stippen de auteurs ook aan dat het feit dat de federale wetgever nog steeds bevoegd is voor deze materie (behalve voor onderwijs), tijdens een volgende staatshervorming wel eens aan bod mag komen.

Dit boek bouwt verder op eerder onderzoek dat Ria Janvier en haar collega's hebben verricht. Het heeft echter een zeer uitgebreide toegevoegde waarde omdat andere regio's aan bod komen en er sterk intern rechtsvergelijkend is gewerkt. Bovendien is veel van het onderzoek verder uitgediept. De schillen van de ui zijn verder gepeld. Daarom is het een *must read* voor iedereen die met dit onderwerp bezig is.

Alexander DE BECKER,
Hoofddocent UHasselt